

παγκόσμιας συντονιστικής επιτροπής κυπριακού αγώνα.

Τιμήθηκε από το Institution of Mechanical Engineers (London) με το George Stephenson Medal for best paper.

Πανίκος ΠΑΙΟΝΙΔΗΣ (1925—)

Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Τελείωσε την Αγγλική Σχολή Λευκωσίας και αργότερα σπούδασε φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο της Σόφιας.

Εξασκεί το επάγγελμα του δημοσιογράφου· συνεργάζεται με τις εφημερίδες «Χαραυγή» και «Ριζοσπάστης» (Αθήνας), με το περιοδικό «Νέα Έποχή» και με διάφορα άλλα έντυπα.

Είναι οργανωτικός γραμματέας του Α.Κ.Ε.Λ. Λεμεσού και γενικός γραμματέας του Παγκύπριου Συμβουλίου Ειρήνης.

Ασχολείται κυρίως με τη βιβλιοκριτική και δημοσίευσε δεκάδες κριτικά σημειώματα σε διάφορα έντυπα. Το 1981 εξέδωσε το βιβλίο «Τομές σέ θέματα λόγου», το οποίο περιλαμβάνει κριτικές βιβλίων και δοκίμια· το βιβλίο αυτό τιμήθηκε με τον κρατικό έπαινο δοκιμίου για εκδόσεις του 1981.

Έχει εκδώσει, επίσης, δύο συλλογές διηγημάτων, το 1957 και το 1962 στα βουλγάρικα.

Τιμήθηκε για την πολιτιστική του δράση με το βραβείο Μεθόδιου και Κύριλλου από τη βουλγαρική κυβέρνηση.

ΕΡΓΑ

1. "Άνεμοι από τόν Νότο [συλλογή διηγημάτων στα βουλγάρικα], Σόφια 1957.
2. Κουμανταρία [συλλογή διηγημάτων στα βουλγάρικα], Σόφια 1962.
3. Τομές σέ θέματα λόγου [δοκίμια, κριτικές], Λευκωσία 1981.

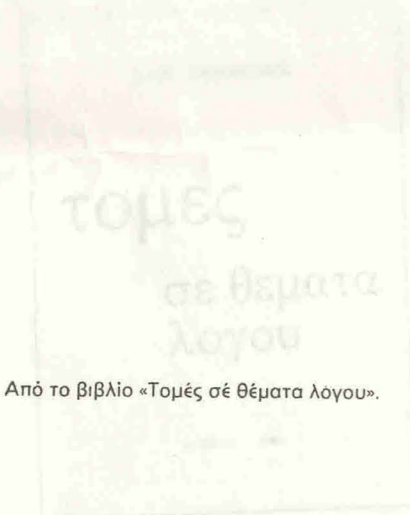
Έτσι γεννήθηκε η «Περιστέρωνα»...

Αγία Νάπα, βράδυ της Κυριακής, 3 του Ιούλη. Ο ήλιος είχε βουτήξει από ώρα, είχαν σβύσει κι οι τελευταίες πορφυρές ανταύγειες στα σκόρπια σύννεφα στον ορίζοντα. Και μεις, μια μικρή παρέα, στη βεράντα του νιόχτιστου σπιτιού του ζωγράφου Σκοτεινού πάνω στα υψώματα του χωριού, σιωπούσαμε περιμένοντας. Σ' ένα πίσω δωμάτιο, που χρησιμοποιεί ο ζωγράφος σαν ατελιέ, είχε απομονωθεί ο Γιεφτουσένκο κι έγραφε. Αντικρύ-του και τριγύρω-του οι μεγάλοι πίνακες του Σκοτεινού, όλες εκείνες οι Κυπριακές Γκουέρνικες με τα θρυμματισμένα αγάλματα, που περιόδευσαν την Ευρώπη σαν «Κύκλος της Καταγγελίας». Υπήρξε εντατική εκείνη η μέρα κι οι εμπειρίες, πού 'χανε στιβαχτεί στον Γιεφτουσένκο πλούσιες.

Είχαμε ξεκινήσει πρωί-πρωί από τη Λεμεσό με κατεύθυνση τη Λάρνακα κι απ' εκεί τη Δερύνεια και την Αγία Νάπα. Στον προσφυγικό συνοικισμό της Τσακκιλερής, δύο βήματα από τη Λάρνακα, είχαμε πάει στο σπίτι του λαϊκού ποιητή Παύλου Λιασίδη. Άρρωστος ο Παύλος, με μισοπαράλυτο το ένα χέρι, καθόταν εκεί και κοίταζε συνεχώς τον ξένο μ' εκείνα τα θλιμμένα μάτια-του. Κι εκείνος, τεντωμένος σαν χορδή, όλο και ρωτούσε—ρωτούσε για όλα, για το κάθε τι. Για το πώς είχαν φύγει από τη Λύση, με ποιο μέσο, πού βρίσκονταν εκείνη τη στιγμή τα τουρκικά στρατεύματα, τι μπορούσαν να πάρουν μαζί-τους. Τις απαντήσεις τις έδινε η γυναίκα του Παύλου, σε κάποιο στάδιο, όμως, μπήκε στην κουβέντα κι η μαυροφορεμένη κόρη-του κι εκεί είναι ακριβώς όπου ζωντάνεψαν τα πράγματα. Βγήκε στην επιφάνεια η Περιστέρωνα κι η τραγωδία, που ξετυλί-

Ο Πανίκος Παιονίδης (όρθιος) μαζί με το Γιάννη Ρίτσο και τον Ανδρέα Παννάτο.

Από το βιβλίο «Τομές σέ θέματα λόγου».

ΑΣΕ 1.2

χτηκε εκεί. Η δολοφονία του συντρόφου-της, όταν αποτόλμησε να γυρίσει πίσω, για να παραλάβει τον άρρωστο πατέρα. Η αφήγηση του παιδιού, που σώθηκε από την εκτέλεση και τα διηγήθηκε όλα: το πώς οι εισβολείς, δηλαδή, σταμάτησαν το τρακτέρ, το πώς εκείνος γονάτισε και τους παρακάλεσε να μην τον εκτελέσουν, γιατί ήταν άοπλος κι είχε γυναίκα και παιδί, το πώς τον γάζωσαν με σφαίρες. Κι ύστερα ήρθε εκείνη η φλογέρα του Παύλου, εκείνος ο σπαρακτικός σκοπός, που γέμισε το μικρό σπίτι και ξέσχισε τις καρδιές-μας. Όλο το δρόμο, από τη Τσακκιλερή ίσα με τη Δερύνεια, ο Γιεφτουσένκο επαναλάμβανε τη λέξη Περιστερώνα, ρωτούσε να μάθει για το χωριό, τι παράγει, αν είναι βουνίσιο ή του κάμπου, ρωτούσε για τα λιοστρόφια, αν ευδοκimoύν εδώ σ' εμάς, αν τα σποριά-τους τα φυλάμε στις τσέπες σαν «πασατέμπο»... Ήθελε να μάθει περισσότερο για τον Παύλο κι εμείς πήραμε και του μεταφράσαμε αποσπάσματα από τη «Σταυρωμένην Τζιύπρον»—τα κομμάτια για τη Λύση κι εκείνα για τη θάλασσα. Εντύπωση έκαναν στον Γιεφτουσένκο η οξύτητα κι η ωριμότητα της σκέψης του λαϊκού ποιητή, οι ανεπανάληπτες λυρικές-του εικόνες, αλλά κι ο σαρκασμός-του και στα διαλείμματα ηκούσε η Περιστερώνα μ' εκείνη τη μαλακή ρωσική προφορά, πότε σαν εγερτήριο σάλπισμα, πότε σαν κραυγή πόνου, πότε σαν ψίθυρος...

Στη Δερύνεια μας περίμενε μια απρόσμενη νεροποντή, αλλά μαζί και μια εξαιρετικά ζεστή υποδοχή στο οίκημα των Λαϊκών Οργανώσεων. Βγήκαν λαϊκοί ποιητές κι απάγγειλαν ποιήματά-τους, απάγγειλε κι ο Γιεφτουσένκο, έγιναν προσφωνήσεις, ύστερα τον πήραν κάτω στα τελευταία φυλάκια, δυο μόλις βήματα από τη νεκρή Αμμόχωστο και τελικά αράξαμε στο εστιατόριο, που κρέμεται σχεδόν πάνω από την ατέλειωτη εκείνη σειρά των αδειανών ξενοδοχείων. Σαν επιστέγασμα, ένας σύντροφος, απόφοιτος Πανεπιστημίου της Μόσχας, που βοήθησε και στη μετάφραση, έδωσε στο Γιεφτουσένκο προσκλητήριο γάμου για την Κυριακή που θα 'ρχόταν-! Γάμος, μια μονάχα δρασκελιά από τη ζώνη του θανάτου. Όλ' αυτά είχαν πάρει πια το χαρακτηρισμό ηλεκτρικών εκκενώσεων. Λίγο αργότερα, όταν βρεθήκαμε μόνοι στην παραλία της Αγίας Νάπας, ο Γιεφτουσένκο μου δήλωσε πως θέλει να γράψει... Θέλω απλώς μού 'πε ένα τόπο για απομόνωση. Για λίγες ώρες! Κι αυτόν τον τόπο τον πρόσφερε ο Γιώργος Σκοτεινός, στο φιλόξενο σπίτι-του.

Η πρώτη απαγγελία της «Περιστερώνας» θα γινόταν εκεί στη βεράντα του σπιτιού μπροστά σ' ένα στενό κύκλο, αφού θα κάναμε μια πρώτη πρόχειρη μετάφραση. Η ποιητική μετάφραση θα συμπληρωνόταν την άλλη μέρα—τη Δευτέρα—από την Έλλη Παιονίδου, που, μέχρι την τελευταία στιγμή, μέχρι τη στιγμή του ρεσιτάλ στο Κηποθέατρο της Λευκωσίας, θα λάτρευε τους στίχους και τη ρίμα, έτσι που να κρατήσουν όσο ήταν δυνατό τη μουσικότητα και τις ρίμες του πρωτότυπου. Το πρωτότυπο διατηρήθηκε αναλλοίωτο, τέτοιο όπως πρωτοβγήκε με μόνο το τέλος, που το συνέλαβε ο ποιητής μισή μόνο ώρα πριν από την έναρξη του ρεσιτάλ. Ο Γιεφτουσένκο ήθελε να κορυφώσει ακόμη περισσότερο την ένταση του τέλους και βρήκε τη φλέβα στην επίκληση:

«Ακούτε, κάτω από το ταγκ βογγά η εικόνα

Περιστερώνα! Περιστερώνα!».

Ήταν μια ευτυχής συγκυρία, γιατί και στη ρωσική και στην ελληνική οι καταλήξεις είναι όμοιες.

Το ποίημα, στην πρώτη-του έκδοση, τέλειωσε σ' εκείνο το

«Μα τί θα γίνει αν δεν ξυπνήσει

η ανθρωπότητα, αν δεν βογγήσει

με βουγγητό πιο δυνατό από της καμπάνας το σκοπό
για τον αγώνα;

Περιστερώνα! Περιστερώνα!»

Η καινούργια προσθήκη, παρ' όλο που, εκ πρώτης όψεως, έρριχνε τον τόνο, εν τούτοις προσέδιδε στο φινάλε της «Περιστερώνας» μεγαλύτερη δραματικότητα. Κι αυτός ήταν ο στόχος-του.

Πρέπει να ειπωθεί ότι ο Γιεφτουσένκο ήθελε να μπάσει ακόμα κάτι στο ποίημα, αλλά δεν υπήρχε χρόνος. Ήψαχνε για μια στροφή από ποίημα του Παύλου—κάτι για τη θάλασσα ή κάτι άλλο, που θα το χρησιμοποιούσε αυτούσιο για το χρώμα-του.

ΠΑΝ. ΠΑΙΟΝΙΔΗΣ

ΤΟΜΕΣ

σε θεματα
λογου

ΚΥΠΡΟΣ 1981.

Αργότερα ο Γιεφτουςένκο θα μας αποκαλύπτει πως μέσα-του κυοφορούνται ακόμα δυο ποιήματα για την Κύπρο. Το ένα τὸ ἔβλεπε κιόλας: Τον είχε συγκλονίσει η εικόνα με τα ρούχα, που παρέμειναν απλωμένα ακόμα εκεί στην πόλη-φάντασμα. Το ποίημα θὰ ἴναι ἕνας μονόλογος: Παιδικὰ ρουχαλάκια, που πέτρωσαν στα σχοινιά, ἔτσι ὅπως εἶναι εκτεθειμένα τρία χρόνια στο βοριά κι ἐγιναν σημαῖες καρφωμένες στο χῶμα-τους.

Ἐὰν αὐτὰ, ὅμως, εἶναι ἀπλῶς ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, που δίνουν τὴν ἱστορία ἐνὸς γεγονότος. Το οὐσιώδες εἶναι τὸ τι ἄφησε πίσω-της ἡ ἐπαφὴ με τὸν Εβγκένη Γιεφτουςένκο. Κατ' ἀρχήν, τὸ πέρασμά-του μας ἄφησε τὴν γεύση ἐνὸς συγκλονισμοῦ. Κατὰ γενικὴ ὁμολογία ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ σπάνια πνευματικὴ ἐμπειρία, που μας δίδαξε πολλὰ.

Στο πρόσωπο τοῦ Γιεφτουςένκο εἶδαμε ἕνα πρότυπο ολοκληρωμένου πνευματικοῦ ἀνθρώπου-δημιουργοῦ, ἐνὸς πνευματικοῦ ἀνθρώπου-πολίτη, που θεωρεῖ ἀδιανόητο τὸ διαχωρισμὸ των δυο. Ὅλες οἱ ἀντένες ἦταν συνεχῶς ἐξ' ολοκλήρου στραμμένες πρὸς τὰ ἔξω, ὄχι ἀπλῶς ἐτοιμες νὰ δεχθοῦν καὶ τὴν παραμικρὴ δόνηση, ἀλλὰ καὶ ἀναζητῶντας τοὺς ἐρεθισμοὺς. Στὸ Γιεφτουςένκο υπῆρχε ἐντονὴ ἡ προδιάθεση νὰ γράφει. Ἀπὸ τὴ Σόφια ἀκόμα, στο Παγκόσμιο Συνέδριο Συγγραφέων, ὅταν διευθετοῦσαμε τὰ του ταξιδιοῦ-του, μοῦ ἔχε υποσχεθεῖ ἕνα «Μπάμπι Γιαρ», γιὰ τὴν Κύπρο, ὁμολογῶ, ὅμως, ὅτι δὲν περίμενα μιὰ τέτοια ἀμεση ἀναπόκριση. Το ποίημα λες καὶ προϋπήρχε μέσα-του κι ἀναζητοῦσε ἀπλῶς τὴ στιγμή, γιὰ νὰ πάρει σὰρκα καὶ οστά. Ἐξ' ἄλλου, ὅπως μας ἔλεγε ὁ ἴδιος, στὴν ποίησή-του αὐτὴ τούτη ἡ διαδικασία τοῦ γραψίματος παίρνει πάντα ελάχιστο χρόνο. Δὲν γράφει περισσότερο ἀπὸ ἐνάμιση μῆνα τὸ χρόνο. Τὸν ὑπόλοιπο χρόνο συντελοῦνται ὅλες οἱ ἄλλες διαδικασίες, ἡ κυριώτερη ἀπὸ τίς ὁποῖες εἶναι ἡ ἐρευνα, ἡ μελέτη, ἡ παρατήρηση, με φόντο, φυσικά, πάντα τὴ ζύπνια συνείδηση, που θέλει νὰ ταυτιστεῖ με τοὺς ἀγῶνες ὅπου γῆς.

Ἐνα δεῦτερο στοιχεῖο, που προβάλλει ἀπὸ τὴν «Περιστερῶνα», εἶναι ἡ λαϊκότητα τοῦ ποιήματος. Λαϊκότητα με τὴν ἔννοια τοῦ ὅτι λέει πράγματα, που τὰ σκέφτεται ἢ που θὰ μπορούσε νὰ τὰ σκεφτεῖ ὁ καθένας, λαϊκότητα με τὴν ἔννοια τοῦ ὅτι εἶναι ποίημα, που μπορεῖ νὰ τὸ πάρει στο στόμα-του ὁ καθένας, λαϊκότητα με τὴν ἔννοια τοῦ ὅτι δὲν εἶναι κλειστὸ στὸν εαυτὸ-του, δὲν εἶναι ἐρημητικὸ. Κι ἐδῶ βρίσκεται μιὰ ἰδιομορφία τῆς ρωσικῆς ποίησης—τὸ ὅτι μόνη ἴσως διεθνῶς δὲν δέχτηκε τὸν ἐλεύθερο στίχο, ἐξακολουθεῖ νὰ γράφεται με ὁμοιοκαταληξίες καὶ διατηρεῖ, ἀπὸ τὸ στάδιο ἀκόμη τῆς σύλληψής-της, τὴ μουσικότητά-της. Πρόκειται γιὰ ἰδιομορφία, φυσικά, που τὴν καθορίζει ὁ πλοῦτος τῆς γλώσσας. Υπάρχουν 14 διαφορετικὲς καταλήξεις στὴ ρωσικὴ. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς προσδίδει στὴ ρωσικὴ ποίηση μιὰ ἰκανότητα νὰ δένεται ἀμέσως με τὸ λαὸ, ὄχι μόνον σαν περιεχόμενο, ἀλλὰ καὶ σαν μορφή.

Ὁ Γιεφτουςένκο ἐπέμενε πολὺ στο σημεῖο ὅτι δὲν ἔγραψε μόνος τὴν «Περιστερῶνα». Τὴν «Περιστερῶνα» τὴν ἔγραψαν πολλοί, τόνιζε. Στὸ πλάσιμο τῆς «Περιστερῶνας», ἔλεγε, συνέβαλε κι αὐτὴ ἀκόμη ἡ μουσικὴ τῆς γλώσσας-σας, γιὰ νὰ μὴν μιλήσω γιὰ τοὺς παλμούς τῆς ψυχῆς των ἀνθρώπων, τὴ ζεστή, ὅλο εὐγένεια καρδιά-τους, τὴ βαθειὰ θλίψη στα μάτια-τους, τὰ ἔντονα, ὅλο διαύγεια χρώματα τοῦ νησιοῦ.

Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία, πως ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς ποιητές-μας ἡ γνωριμία-τους με τὸ Γιεφτουςένκο καὶ τὴν ποίησή-του υπῆρξε ἀνεκτίμητης ἀξίας. Τοὺς ἔδειξε στὴν πράξη πως ἡ μεγάλη ποίηση εἶναι ἐκείνη που δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ τοὺς ἔδειξε πως ἀποφασιστικὴ σημασία γιὰ τὴ δημιουργία τῆς τέτοιας ποίησης διαδραματίζει ὁ ἰδεολογικὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ ποιητῆ—τὸ πιστεῦω-του, ἡ ἠθικὴ σκοπιὰ, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία κοιτᾶ τὸν κόσμον. Ἡ ἐμπνευση, ἔλεγε ὁ Γιεφτουςένκο, που σπάνια ἐρχεται, εἶναι τὸ ἄλλοθι των ἐλίτ. Ἡ συνεχῆς ἐγρήγορη κι ἡ ἀκαταπόνητη δουλειὰ εἶναι τὸ κλειδί, που ἀνοίγει τοὺς δρόμους πρὸς τὴν πραγματικὴ τέχνη.

Ἡ «Περιστερῶνα» πολὺ σύντομα θὰ ταξιδεῖ σ' ὅλα τὰ μῆκη καὶ τὰ πλάτη τῆς γῆς κι αὐτὸ ἀφ' εαυτοῦ εἶναι ἀκόμη μιὰ νίκη τοῦ ἀκατάλυτου δικαίου τοῦ ἀγῶνα-μας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀκατάλυτης δυνάμεως τῆς μεγάλης τέχνης.